

DE GIFGASSEN- OORLOG

BESCHOUWINGEN
VAN EEN VROUW

OVERGENOMEN UIT
„DE TELEGRAAF” VAN
4 APRIL 1925

INLEIDING EN NASCHRIFT VAN
Ds. J. B. TH. HUGENHOLTZ
MET TWEE ILLUSTRATIES

UITGAVE DER STICHTING
„NATIONALE VREDES-ACTIE”
TE AMMERSTOL

DE GIFGASSEN-OORLOG

BESCHOUWINGEN VAN EEN VROUW

OVERGENOMEN UIT „DE TELEGRAAF” VAN 4 APRIL 1925

INLEIDING EN NASCHRIFT
VANDs. J. B. TH. HUGENHOLTZ
MET TWEE ILLUSTRATIES

UITGAVE VAN DE STICHTING „NATIONALE
VREDES-ACTIE” TE AMMERSTOL

TER INLEIDING

Met toestemming van de Redactie van het dagblad „De Telegraaf” geven wij hiernevens een afdruk van het artikel „De gifgassenoorlog”, dat verschenen is in het nummer van 4 April 1925.

Daar genoemd artikel voor ons allen van het hoogste belang is, hebben wij ons gaarne de moeite gegeven, dit in brochure-vorm geïllustreerd met twee oorlogsbeelden, onder de aandacht van het Nederlandsche publiek te brengen.

Waar de militaire woordvoerders het Nederlandsche volk opzettelijk en onopzettelijk misleiden (ambtshalve mag een militair niet altijd de waarheid spreken; immers leugen, bedrog, list en moord hangen in het militarisme onverbrekkelijk met elkander samen) is het dienstig, dat men zich van de misdaad en het gevaar van het militaire stelsel doordringe.

Wellicht, dat militairen, die te goeder trouw meenen, dat het met den chemischen oorlog niet zoo'n vaart loopen zal, door de lezing hiervan overtuigd worden, welke geweldige gevaren er dreigen en, wat ons het zwaarste weegt, gaan inzien, dat alle militarisme den mensch onwaardig is, een christenvolk onteert en in openlijke vijandschap staat tegenover het Godsrijk. Helaas geldt dit ook voor professoren en predikanten, die uit vrees of verblindheid blijven zwijgen.

Moge de lezing van dit geschriftje dan medewerken tot de vernietiging van het militarisme en de komst van een volkerenleven, waarin het vertrouwen op het recht en de macht der liefde het winnen zullen van misdadig geweld.

Wie aan den anti-militaristischen strijd wil medehelpen, wende zich desgewenscht tot ondergeteekende.

J. B. TH. HUGENHOLTZ,
Hervormd Predikant.

Ammerstol, Nov. 1929.

DE GIFGASOORLOG

HET EVENBEELD VAN GOD MET EEN GASMASKER

DE GIFGASSEN-OORLOG

Beschouwingen van een vrouw.

„De moderne wetenschap oefent, ondanks een menigte heerlijke ontdekkingen, die wij haar danken, niet onder alle omstandigheden een beschavenden invloed uit”, zegt Mevrouw Dr. Gertrud Woker, docente in de chemie aan de universiteit te Bern, in haar brochure over: „Wetenschap en wetenschappelijke Oorlog”, die onlangs te Zurich verscheen. ¹⁾

Een merkwaardig boekje is dit, waarin een vrouw met een moederlijk hart niet alleen, maar ook met een scherp verstandelijk inzicht, uiteenzet, **wat** de gevolgen zullen zijn, wanneer de moderne wetenschap op denzelfden voet, als thans het geval is, doorgaat met de wereld voor te bereiden voor een nieuwen oorlog, waarin — Dr. Woker zegt het en levert er tevens de bewijzen voor — de menscheid zichzelf zal uitroeien en totaal vernietigen. „En niet de wetenschap”, zoo gaat zij voort, „draagt hiervan de schuld, doch diegenen, die de wetenschap gemechaniseerd en gematerialiseerd hebben, met andere woorden: diegenen, die in haar niets anders zien dan het werktuig hunner stoffelijke belangen. Deze ook zijn er schuld aan, dat zoovele beoefenaars der wetenschap alleen hun eigen kleine belangen-sfeer zien — deze belangensferen worden steeds enger, steeds bekrompener, naarmate de ontzaglijke vlucht de wetenschap tot specialiseering dringt.

En zoo wordt het ook steeds moeilijker, in de verbrokkeling van al die kleine onderdeelen de groote, alles verbindende

¹⁾ Wij verwijzen den lezer eveneens naar het belangrijke werkje van dezelfde schrijfster: „Der Kommende Giftgaskrieg”. Uitg. Ernst Oldenburg, Leipzig (R. M. 3.50), „Nieuwe Vormen van Oorlog en hoe die te bestrijden van B. de Ligt (Fl. 2.10) en „Die modernen Kriegsmethoden und Schutz der Zivilbevölkerung”, herausgegeben von der Arbeitsgemeinschaft der Ortsgruppe Stuttgart der Internationalen Frauen liga für Frieden und Freiheit. 3 Mk.

richtsnoeren vast te houden, zonder welke een diepinnerlijk begrijpen der natuurmachten onmogelijk is. Tenslotte brengt een zoodanige ontwikkeling en verbroekeling van de wetenschap met zich mee, dat de zoogenaamde geleerde niet slechts alle menschelijk gevoel, doch ook de denkkraft verliest. Zijn hersens werken niet meer zelfstandig. En waarom ook? In de tot mechanisme ontaarde wetenschap hebben de geleerden, de uitvinders, slechts een plaats als machine-onderdeel. In de moderne wetenschap is geen plaats voor een zelfstandige gedachte: zij wordt beheerscht door het officieele denken van een tijdperk, door den staat. Zoo dra dus een staat militaristische tendenzen heeft, wordt ook de wetenschap automatisch vermilitariseerd en gedegradeerd tot een werktuig van het militarisme, terwijl toch ten allen tijde haar opperste plicht is en zijn zal, te werken ten nutte van allen.

En het treurigste is, dat die militaristische tendenz in de wetenschap wordt doorgevoerd door middel van de scholen dat de kinderen in de gedachten worden opgevoed. Het klassieke voorbeeld hiervan is het Duitschland van voor den oorlog, waar de meeste onderwijzers tevens reserve-officieren waren. Toen ik onlangs in een Amerikaansche krant foto's zag van schietoefeningen door schoolkinderen, meisjes zoowel als jongens, toen sloeg mij de schrik om het hart bij de gedachte, wat daaruit voort zal komen! Eerst spel, doch later bittere, onbeschrijfelijke bittere ernst.

Wat de wetenschap gedurende en na den laatsten oorlog heeft getracht te bereiken en wat zij ook ongetwijfeld zal bereiken, is niets anders dan zelfmoord, want met de vernietiging van het menschdom zal ook de wetenschap ten gronde gaan.

Waarom stuurt men dan eigenlijk de kinderen naar school, de jongelui naar de universiteiten? Waarom hebben wij ouderen een half menschenleven lang al het kostelijke, dat wetenschap en kunst, dat onze cultuur ons vermocht te geven, gretig ingezogen? Om een hersenschim! De hersen-

schim, dat wij zelf weer nieuwe waarden zouden kunnen voortbrengen, waarvan een toekomstig geslacht de vruchten zou kunnen plukken. Dat hebben wij geloofd, daarvoor hebben wij geleefd. En nu..... merken wij opeens, dat het in 't geheel geen beteekenis heeft, dat wij arbeiden voor niets, voor een wereld in puin, voor een in phosphor en gifgassen doodgemarteld geslacht — als de volgende, de **wetenschappelijke** oorlog zal zijn gekomen. Dat zal de laatste zijn — wij weten het alle. De wereldgeschiedenis is dan ten einde".

* * *

Dr. Woker spreekt in het vervolg van haar brochure over verschillende soorten van gifgassen, over den z.g. „duivelsstraal", over den „doodenden straal" van Mathews en een analoge uitvinding van Wall.

„Mathews was bereid, zijn uitvinding aan Frankrijk te verkoopen, als Engeland ze niet koopen wilde. In dit geval was het dus den geleerde totaal onverschillig, aan welke zijde van de grens dood en verderf zou worden verspreid. Trouwens het gaat hier ook niet om een bepaald gas of bepaalden electrischen straal, die nog sneller of heviger werkt dan een voorafgaande. Als een chemicus ergens op de wereld zich gaat toeleggen op de fabricatie van gifgassen, dan weet hij, welken weg hij te volgen heeft. Wat hij van de bestaande, algemeen bekende mogelijkheden aangrijpt en verder ontwikkelt, is niet van zooveel beteekenis, als men gewoonlijk meent, want de dood ligt op dezen weg overal. Het kan ons menschen tenslotte onverschillig zijn, of wij door een recordgifgas vernietigd worden of door een gas met eenigszins geringere moord-capaciteiten.

Wij zijn bij de menschen aan psychose gewend: ook de massaypsychose ¹⁾ is ons niet vreemd. We hebben zulke psychosen, waardoor heele volkeren werden aangegrepen,

¹⁾ Massale zielsziekte, in dit geval krankzinnigheid die heele volkeren bevangt. (H.)

in vroegere eeuwen leeren kennen; we komen nog onder den indruk, wanneer we lezen over heksen- en kettervervolgingen en we lachen misschien — als verlichte moderne menschen, beoefenaars der wetenschap — over het gebrek aan verstandelijk inzicht, dat die vorige generaties tot zulke gruwelen dreef.

Maar hebben wij, verlichte moderne menschen, die het zoo heerlijk ver gebracht hebben, dat wij de totale vernietiging van het menschdom slechts als een wetenschappelijk probleem beschouwen, werkelijk het recht, de „donkere middeleeuwen te bespotten?”

* * *

Deze massa-psychose, die wij in den wereldoorlog doorleefden en die ons met vliegende vaandels den ondergang tegemoet voert, als wij ons verstand niet terugkrijgen, voor het te laat is, deze massa-psychose is erger dan alles, wat de geschiedenis tot dusver aan menschen-waanzin heeft geboekt.

In den afgeloopen oorlog hebben wij er de bewijzen van gezien:

Aan het Oostenrijksche Alpenfront vond men geregeld 's morgens heele loopgraven, waarin de soldaten bij een nachtelijken gasaanval van de Italianen waren omgekomen. Een Oostenrijksch officier vertelt: „Het was op de hoogvlakte van Asiago in 1916, toen gedurende een gas-aanval een zware phosgeen-granaat midden in mijn compagnie terecht kwam — korten tijd te voren waren wij nog in bijzonder opgewekte stemming, en drie uren daarna had de compagnie zestig mannen, trouwe kameraden, onder het vreeselijkste lijden verloren. Vijf en twintig stierven onder ontzettende visioenen en de anderen trokken zwaar aangetast terug, waarna zij langzaam den geest gaven”.

Nog vreeselijker zijn de berichten van artsen, die met de Oostenrijksche troepen in de van gifgassen voorziene Italiaansche linies vooruitrukten. „De snelle blauwzuur-dood

overviel de soldaten in hun zoo juist ingenomen stellingen. Daar zaten versteende mannen bij het kaartspel, de kaarten nog krampachtig in de handen geklemd, een ontzettend schouwspel".

En Dr. Budezinska-Tilinska, die in het begin van den oorlog als vrouwelijk militair arts met het Russische leger uittrok, schrijft:

„Ongeveer drie maanden na het uitbreken van den oorlog kregen wij bericht, dat er iets vreeselijks gebeurd was. Ik snelde naar het hospitaal. Reeds voor den ingang dooden en stervenden met blauwe, opgezwollen gezichten — het bloed stroomde uit mond en neus. En op de trappen, in de zalen, overal hetzelfde hartverscheurende beeld. Dokters en verplegend personeel stonden radeloos, niet wetend wat te beginnen. Toen kwam de opheldering: een gas-aanval van duitsche zijde. En daarna volgde de eene aanval op den andere en de soldaten stierven bij honderden, onder het vreeselijkste lijden".

* * *

Verschillende soorten van gifgassen, de een al sterker en sneller werkend dan de ander, werden gedurende den oorlog uitgevonden. Het meest geraffineerde was wel een combinatie van het „groene" en het „blauwe kruis-gas", gebruikt bij de gasaanvallen van Duitsche en Oostenrijksche troepen. Daar de gasmaskers de cyaanverbinding, waaruit het „groene kruis-gas" is samengesteld, gemakkelijk konden tegengaan, werden de troepen eerst blootgesteld aan de werking van het „blauwe kruis-gas", waarbij een stof werd verspreid, die door de gasmaskers heendrong en een hevig niezen veroorzaakte, zoodat de maskers moesten worden afgelegd. En onmiddellijk daarop werd een aanval met „groene kruis-gas" gedaan, waarbij dan de soldaten bij troepen stierven.

Nog vreeselijker is de werking van het „gele kruis-gas", dat indientiek schijnt te zijn met het Amerikaansche mosterd-gas, dat behalve door de ademhalingsorganen, ook door de

huid in het lichaam binnendringt. Het „gele kruis-gas” bezit de eigenschap, dat het, tusschen de kleeren of in de schoenen doorgedrongen, daar verwondingen veroorzaakt, door warmte wordt verdund en dan ingeademd. In Amerika heeft men wel is waar een beschuttingskleeding tegen dit gas uitgevonden (deze pakken worden in het arsenaal van Edgewood aangemaakt, tegelijk met de gasmaskers, waarvan 2000 per dag kunnen worden vervaardigd), doch later zijn in hetzelfde land weer combinaties van gassen ontdekt, die regelrecht door deze kleeding zouden heengaan, als..... de vijand het zou wagen iets dergelijks aan te trekken. Een Oostenrijksch soldaat, door dit „gele kruis-gas” getroffen, was aan het geheele lichaam zoo totaal verbrand, dat de aan flarden hangende huid geheel van het bloedende vleesch moest worden afgescheurd. Na een week van de ontzettendste pijnen stierf deze man als 't ware levend gevild: een voorlooper van duizenden in een volgenden oorlog!

En wat is het lot van de soldaten, die door gasaanvallen alleen maar aangetast, doch niet gedood worden?

Hopkin Adams schrijft hierover in „The National Weekly”, dat 80 à 100.000 Amerikaansche soldaten, die in dienst van den staat een van deze verschrikkelijke gifgas-ziekten hebben opgedaan, nu verslaafd zijn aan morphine of andere bedwelmende stoffen, de eenige middelen, die deze stakkers door hun ontzettende krampen en benauwdheden heen helpen.

Het hierboven medegedeelde heeft betrekking op de gifgassen, die gedurende den oorlog werden gebruikt. Maar het staat nu vast, dat de gifgas-techniek sedert den oorlog zulk een enorme ontwikkeling heeft gekregen, dat de nieuwe gassen een honderdmaal sterker, doodelijke werking hebben dan toen het geval was.”

In gezelschap van een Zweedsche vrouwelijke collega, Dr. Sahlbom, bracht Dr. Woker eenigen tijd geleden een bezoek aan het arsenaal te Edgewood en zij vertelt uitvoerig, welke indrukken zij daar opdeed van de „voorbereidingen voor den volgenden oorlog”.

Dit arsenaal heeft zich van 't bescheiden gebouw, dat het gedurende den oorlog was, sedert en ondanks de Washingtonsche ontwapeningsconferentie, waar het gebruik van gifgassen verboden werd, nu uitgebreid tot een fabriekencomplex van ongeveer 400 hectaren oppervlakte en heeft meer dan dertig millioen dollar gekost.

Alle soorten van gassen en andere moordmiddelen worden daar onderzocht om te komen tot doeltreffende tegengiffen en beschuttingsmiddelen. Een zeer belangrijk onderdeel is ook het vervaardigen van bommen, die uit vliegmachines geworpen worden. Die aeroplane-bommen worden geprobeerd vanuit een z.g. „drop-tower” (werp-toren), evenals de handgranaten, shrapnells enz., enz.

Zoo zagen de beide dames, die de gasten waren van de Amerikaansche Chemische Vereeniging, een demonstratie met een „vlieger-rookscherm”, dat een heele landstreek in ondoordringbaar duister hulde. De rookwolken, die een laag over de aarde rondkruisende vliegmachine uitstoot, zinken geheel naar den bodem en vormen letterlijk een zwart rookscherm, waardoor het gezicht op het daarbenedenliggend terrein totaal wordt belemmerd.

Een andere tegelijkertijd in breede kringen hoog boven de aarde kruisende machine levert de dikke rookdraden, die als een vallend gordijn naar beneden dalen en een cylinder van 2000 voet hoogte en den omtrek van den kring der vlieg-machine met een mantel van ondoordringbaren rook bedekt.

Het spreekt vanzelf, dat men slechts de noodige zware gifgassen met deze rookpluimen hoeft te vermengen, om in eenige uren alle leven in een daaronderliggende stad uit te roeien, zoodat het kringvlak van zulk een helsch vliegtuig als 't ware de lijkwade vormt, waaronder leven en geluk, wetenschap en kunst, de kultureele waarden van geslachten en millioenen levende menschen in weinige oogenblikken worden begraven.

Behalve granaten voor verschillende afstanden, shrapnells enz. die, waar zij neer komen, een zee van witte vlammen en

rook over groote uitgestrektheid verspreiden, werden ook vertoond vier typen van „Candles”, die als gifgas- of rookverspreiders dienst doen, de z.g.n. „Livensche gaswerpers”, verschillende soorten van chloorbommen, enz. enz.

Het arsenaal bezit een afdeeling voor eerste hulp, waar de soldaten, die bij ongeluk een gasvergiftiging oploopen, kunnen worden behandeld en waar dan meteen den uitvinders een goede gelegenheid geboden wordt om de deugdelijkheid van verschillende tegengiffen te probeeren.

En dat noemt men de „humaniteit der gaswapenen”, vervolgt Dr. Woker. En zij vertelt verder:

„Toen ik mij bij de veld-demonstratie te Edgewood van de overal oplaaiende witte vlammen afwendde, omdat mij het hart werd samengeknepen bij de gedachte aan die ongelukkigen, die daar later met vuur en gif als het vuilste ongedierte zouden worden afgemaakt, toen viel mijn blik op de troep soldaten, die deze oefeningen hadden uitgevoerd. En ik zag op hun gelaat niets van vreugde over de schitterend gelukte proefneming. Slechts onwil was het, die zich hier weerspiegelde; en een soldaat die vlak naast mij stond, keek de omstanders aan met een blik zóó verwijtend, zóó doodelijk droef, als ik nog nooit bij een mensch gezien had. En toch had ik deze mengeling van verwijt en droefheid reeds eenmaal te voren in de oogen van een lijdend schepsel gezien.

Het was bij een vivisectie op een hond...

Ik schrok van de vergelijking. En toch wilde deze mij niet loslaten, en toen ik later de brochure van Edgewood nog eens doorlas, toen stond daar zwart op wit. „Om de deugdelijkheid van een gasverbinding te bewijzen, is het noodzakelijk, dat hare werking op het menschelijk lichaam worde beproefd”.

Men heeft de gelegenheid om dergelijke proeven te nemen te Edgewood uit de eerste hand. Maar natuurlijk is het „louter toeval”, als een troep soldaten bij zulk een proefneming vergiftigd wordt; zij mogen nog dankbaar zijn, dat

zij „het vaderland” ook verder kunnen dienen door als proefkonijn voor tegengiffen te fungeeren”.

„Wat moeten wij doen, om aan de ontzettende dreiging van een oorlog, die op **deze** grondslagen zal worden gevoerd, te ontkomen?” vraagt Dr. Woker ten slotte.

En zij antwoordt:

„Wij verlangen geen voorschriften voor humaniseering van den oorlog. Een menschen-verslindend monster laat zich met den besten wil niet „humaniseeren.” ¹⁾

Wij verlangen een verbitterden strijd tegen het geheele militarisme. Het militarisme heeft den menschen tot slaven vernederd en heeft de ontzettendste kwellingen voor hen uitgedacht.

Wij verlangen — voor alle tijden — verlossing van deze slavernij.”

¹⁾ Zooals men zal weten, is het verbod om gifgassen te gebruiken met algemeene stemmen te Genève aangenomen. Aan dit vodge papier zal het militarisme zich niets storen. Men zij op zijn hoede en luistere naar de waarschuwing van Dr. Gertrud Woker. Het militarisme is in wezen de bestialiteit van den moord en laat zich niet humaniseeren. (H.)

NASCHRIFT.

Sinds Dr. Gertrud Woker hare onthullingen schreef omtrent de Amerikaansche voorbereidingen tot den gas-oorlog, is het tot de wereld doorgedrongen, dat dit nieuwe wapen een onmisbaar onderdeel van den modernen oorlog uitmaakt.

Wel tracht ten onzent de regeering de bevolking door de pers te doen gelooven, dat afweer-maatregelen afdoende te nemen zijn, maar wie kennis heeft genomen van de voorzorgsmaatregelen bij gas-gevaar, onlangs door de regeering aan de gemeentebesturen verstrekt, begrijpt eerst recht, hoe verlegen men met deze monstrueuse ontwikkeling van het moderne oorlogvoeren zit.

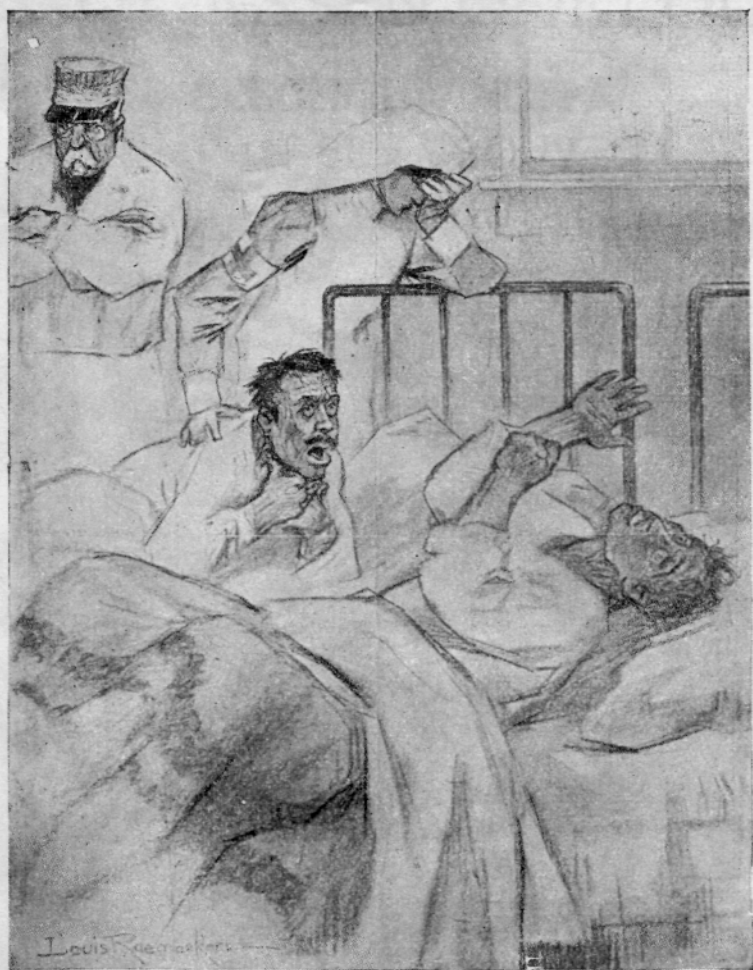
De internationale conferentie van het Roode Kruis ter bescherming van de burgerlijke bevolking tegen den chemischen oorlog, die in Januari 1928 te Brussel bijeenkwam, constateerde dan ook, niettegenstaande de internationale conventie van Genève, die het gebruik van gifgassen nog wilde verbieden, dat de oorlog met gifgassen, brandende fosfor, bacillen enz., een feit was.

Op een ongeloofelijk naïeve (èn misdadige) wijze heeft zij met hare resoluties, die even belachelijk als dom waren, de publieke opinie der wereld met een kluitje in het riet gestuurd.

Men oordeel zelf. De conferentie besloot als maatregelen aan te bevelen: 1e. het bouwen van onderaardsche schuilplaatsen; 2e. het oefenen van de burgerbevolking met het gasmasker; 3e. de regeeringen verzoeken haar afweermaatregelen bekend te maken .(sic.

Ons antwoord zij: wij doen niet meer mee!

J. B. TH. HUGENHOLTZ.

LANGZAME VERSTIKKING

Stichting Nationale Vredes-Actie

Bestelt bij het Bureau der Nationale Vredes-Actie Uw

Propaganda-materiaal.

Het Bureau staat ten dienste van iedere Vredes-richting en werkt met pl.m. 150 Correspondenten.

pl.m. 2.000.000 geschriften reeds verspreid.

Dit moeten millioenen worden.

STEUNT ONS WERK door Uw bijdrage te storten op rekening van J. B. Th. Hugenholtz, Giro 66669 Kantoor Ammerstol.

Wij vestigen Uw aandacht op de volgende uitgaven:

No. 1. Foto uit het boek van Ernst Friederich,
1 cent per stuk; 100 ex. f 090; 1000 ex. f 7.50.

No. 5. „DE OORLOGSBLINDEN”.
Prijs als No. 1.

No. 6. „DE VREDESBEWEGING”,
Kort overzicht van ontstaan en organisatie van het Vredeswerk door Ds. J. B. Th. Hugenholtz. (53 pagina's) f 0.75. Bij 10-tallen 20 pCt. korting

No. 21. „OORLOG EN CHRISTENDOM”. Getuigenissen uit diep bewogen dagen, van HILBRANDT BOSCHMA. In linnen stempelband f 3.—, frano p.p.

In dit fraai gebonden boekwerk vindt men alle geschriften van den bekenden evangelist Hilbrandt Boschma, die door zijn brochure „Oorlog en Christendom” in 1914 veler oogen geopend heeft voor de onchristelijkheid van oorlog en militarisme.

Niemand verzuime dit boek aan te schaffen. Helpt het verspreiden. Brengt het in bibliotheken leeszaalen, leesportefeuilles en vereenigingen.

Bestelt bij ons Bureau:

„Wereldkerk en Wereldvrede”

door den Dominicaan F. M. Stratmann (Vertaling A. B. Michielsen). Den Haag 1926. Prijs ingenaaid f 3.75. Geb. f 5.—. Iedere predikant, ieder die in de vredesbeweging werkzaam is, moet dit boek bezitten.

1,5

„KERK EN VREDE”

**Maandblad van de Vereeniging „Kerk en Vrede”
(Groep van Godsdienstige Voorgangers en Gemeente-
leden tegen Oorlog en Oorlogstoerusting)**

Onder Redactie van:

Ds. J. B. Th. Hugenholtz, Dr. A. K. Kuiper,
Prof. Dr. C. G. van Riel.

**Minimum-Abonnementsprijs f 2.— per jaargang
Buitenland f 2.50**

Men abonneert zich bij de Administratie
van „Kerk en Vrede” te Ammerstol

„DE NIEUWE KOERS”

**Maand-Organ van de Vredesbeweging in Nederland
Officieel Organ van de
Nooit-Meer-Oorlog-Federatie**

Administratie-Adres:

FIRMA D. VAN SIJN & ZONEN
Bierhaven 27. — Rotterdam

Minimum-Abonnementsprijs f 2.50 per jaargang
(voor leden van aangesloten organisaties f 1.50.)

„DE WAPENS NEDER”

**Organ van de „Internationale
Anti-Militaristische Vereeniging**

Abonnementsprijs (Kerstnummer inbegrepen)
f 0.85 per jaar.

Administratie: P. FIJLSTRA, Paviljoensgracht 68—70
Den Haag

**Vredesvrienden, bestelt het
JAARBOEK**

**voor de Vredesbeweging in Nederland
onder Redactie van Ds. J. B. TH. HUGENHOLTZ
Prijs f 1.90. Uitgave: Johan Mulder, Gouda**